

Beynəlxalq səviyyədə qlobal nəqliyyat infrastrukturunu ilə bağlı müzakirələrdə bütün diqqət Orta Dəhliz layihəsi ətrafında formalaşır. Cinin "Bir kəmə, bir yol" layihəsini ilk günlərdən dəstəkləyən Azərbaycan bu təşəbbüsün əsas tərəfdaşlarından olmaqla Orta dəhlizin mühüm həlqələrindən olan Zəngəzur dəmir və avtomobil yollarının açılması istiqamətində səylərini artırır. Bu məqsədlə Horadiz-Zəngilan-Ağbend dəmir yolu xətti və Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbend avtomobil yolunun inşasına daha çox diqqət göstərilir. Dəhlizlə bağlı beynəlxalq ictimaiyyətin rəyi də belədir ki, Zəngəzur dəhlizinin bərpası ilə təkə regionda deyil, beynəlxalq nəqliyyat infrastrukturunda yeni reallıqlar yaranacaq. Dövlətlərarası yük və sərnişin daşımalarında ən müasir, səmərəli metodlardan istifadə etməklə əməkdaşlığın şaxələndirmə formulu təkmilləşəcək. Xatırladaq ki, ümumi uzunluğu 110,4 kilometr və 8 stansiyadan ibarət olan Horadiz-Zəngilan-Ağbend dəmir yolu xəttinin gələn il istismara verilməsi nəzərdə tutulur. Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbend avtomobil yolunun tikintisi də sürətlə davam etdirir.

Respublikamızın digər bölgələri ilə Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında birbaşa dəmir yolunun bərpası region üçün də önəmli töhfə olacaq. Strateji əhəmiyyətli Zəngəzur dəhlizinin bərpası ilə Rusiya-Türkiyə, Rusiya-İran, Rusiya-Ermənistan arasında yaranan əlaqə ilə tərəfdaş ölkələrin siyasi, iqtisadi, ticari əməkdaşlığı yeni istiqamətlər üzrə inkişaf etdiriləcək. Bu dəhliz Azərbaycanla Türkiyənin birgə layihəsi olan Bakı-Ceyhan-Qars dəmir yolu ilə yanaşı, ikinci dəmiryol xətti kimi bölgə dövlətləri arasında rabitə yaratmaqla Cənubi Avropa ilə Asiyayı birləşdirən körpü olacaq. Regionda sabitliyə və qarşılıqlı əməkdaşlığa mühüm töhfələr verən Azərbaycanın Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı həyata keçirdiyi siyasətin əsasını da birgə fəaliyyət prinsipləri təşkil edir.

III Şuşa Qlobal Media Forumunda dünyada baş verən siyasi, iqtisadi hadisələr, qlobal layihələrin birləşdirici, bağlılıq rolu ilə bağlı açıqlamaları ilə diqqəti cəlb edən Prezident İlham Əliyev Zəngəzur dəhlizinin əhəmiyyətini "Burada söhbət təkə tranzitdən getmir. Biz dəhlizlər, dəmir yolları haqqında danışanda tranzit və tranzit ödəmələri haqqında danışdığımız düşünülə bilər. Tranzit ödəmələri, əlbəttə ki, vacibdir, o, ölkəni gücləndirə bilər. Ancaq əsas məsələ tranzit marşrutu boyu infrastrukturun və sahələrin yaradılmasıdır ki, o sahələr əlavə sərmayə cəlb edə bilər" sözləri ilə ifadə etməklə layihənin gerçəkləşməsinə bölgədə sabitliyin və təhlükəsizliyin təminatı üçün başlıca şərt adlandırdı: "Bu gün regionumuz, Mərkəzi Asiya regionu, Cənubi Qafqaz, ondan Şərqdə və Qərbdə yerləşən ölkələr sabit dövlətlərdir. Xüsusilə də Qarabağ münaqişəsi başa çatandan sonra sabitlik, təhlükəsizlik və inkişaf üçün perspektivlər daha aydın və genişdir. Yəni bu, bağlılıq layihələrinin təşviqi baxımından mühüm amildir. İkinci amil qonşularla xoş münasibətlərdir. Bu olmadığı təqdirdə ölkə tranzit ölkə ola bilməz və biz burada qonşularımızla deyil, qonşularımızın qonşuları ilə də yaxşı münasibətlərə malik olmalıyıq. Bu sahədə də fəal diplomatik fəaliyyət aparılır və bizim etibarlı tərəfdaş imicimiz var." Bağlantı layihələrinin ən önəmlisi hesab olunan Zəngəzur dəhlizini çox geniş coğrafiyanı birləşdirən, Şərqdən Qərbi Avropaya qədər uzanan və müxtəlif ölkələr arasında qarşılıqlı anlaşma yaradacaq Orta Dəhlizin tərkib hissəsi adlandırır.

Dövlət başçımız əlavə olaraq "Söhbət beynəlxalq tranzit dəhlizdən gedir. Biz nəqliyyat və logistika infrastrukturuna çox fəal sərmayə qoyuruq. Son illər milyardlarla dollar sərmayə qoyulub, Xəzər dənizində ən böyük beynəlxalq ticarət limanı tikilib, indi biz onu genişləndiririk, onun yükqaldırma qabiliyyətini 25 milyon tona çatdırırıq" söyləməklə onu da vurğulayıb ki, müasir infrastrukturun qurulması nəticəsində Azərbaycan ərazisindən tranzit daşımaların həcmi artır. Həmçinin rəqəmsallaşma prosesi gedir, gömrük inzibatchılığı sadələşdirilir. Cənubi Qafqazda baş

Qlobal əməkdaşlıq körpüsü

Azərbaycan "dəhliz müharibəsi"ndə də söz sahibi olacaq

verən geosiyasi dəyişikliklər, digər tranzit marşrutların vacibliyinin aktualı olduğu məqamda Zəngəzur dəhlizinin potensialını ilkin mərhələdə 15 milyon ton yük səviyyəsində qiymətləndirmək təşəbbüsü iqtisadi əməkdaşlığa layiqli töhfə kimi dəyərləndirilir.

Əhatə etdiyi coğrafi ərazi baxımından böyük əhəmiyyətə malik, Ermənistan ərazisindən keçərək Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə respublikamızın digər bölgələrini birləşdirəcək, oradan Kəfəzə çıxış yolu ilə İran ərazisindən keçəcək Zəngəzur dəhlizinin reallaşması ilə Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizinin başqa istiqamətini də reallaşdırmaq mümkün olacaq. "Təkə hamının haqqında danışdığı bir istiqamətə - Rusiyadan Azərbaycana vasitəsilə İrana, Rəştə deyil, həm də Şərqi Zəngəzur və Zəngəzur bölgəsinin digər hissələrindən İrana, oradan da Türkiyəyə. Ona görə də yük axınının həcmi artırılmasında üçün böyük perspektivlər açılır" söyləyən Prezident İlham Əliyev dəhlizlə bağlı tərəfdaş ölkələrlə aparılan danışıqların, müzakirələrin əhəmiyyətini də vurğulayıb.

Artıq Çindən Azərbaycan ərazisi vasitəsilə yükdaşımaların həcmi artırılması ilə bağlı proqnozlar reallaşır. Xəzər dənizinə çıxacaq Çin-Qırğızıstan-Özbəkistan-Türkmənistan dəmir yolu yenidən tikilir. Bakı limanında qəbul olunan yüklərin Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu ilə Gürcüstandan keçməklə Türkiyəyə və daha sonra Aralıq dənizi limanlarına Zəngəzur dəhliz vasitəsilə göndərilməsinin faydaları etiraf olunur.

Bölgənin infrastrukturunu yeniləyəcək nəqliyyat vasitələrinin maneəsiz hərəkəti ilə bağlı imzaladığı bəyanatlarla üzərinə götürdüyü öhdəliyə əməl etməyən Ermənistan hələ də Zəngəzur dəhlizinin bərpası ilə bağlı susqunluğunu, fəaliyyətsizliyini davam etdirir.

Prezident İlham Əliyevlə Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan arasında keçirilən Əbu-Dabi görüşündə əsas prinsipial məsələ kimi Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı müəyyən razılaşma əldə olunsada başqalarının rəyi ilə hesablaşan İrəvanın "tərəddüd siyasəti" gündəmdədir. Zəngəzur dəhlizinin bərpasına "səbirli" münasibət göstərən, gözləmə mövqeyi ilə tranzit ölkə şansını qaçıran Ermənistan bu məsələ ilə bağlı mövqeyini dəyişməz təkə nəqliyyat sahəsində deyil, müəyyən dərəcədə siyasi arenada da təcridlə üzləşəcək.

Tarixən qonşu ölkələrlə qarşılıqlı əmək-

daşlıq şəraitində yaşamağa üstünlük verən Azərbaycan bu gün də mövqeyinə sadıqdır. Xarici siyasətini "Təkə qonşu ölkə ilə deyil, qonşunun qonşusuna da hörmət prinsipi" əsasında formalaşdıran Azərbaycan Zəngəzur dəhlizinin açılmasına da humanizm, xeyirxahlıq mövqeyindən yanaşır. Torpaqlarımız 30 il Ermənistanın işğalı altında qaldığı müddətdə İslam ölkəsi olsa belə Azərbaycana qarşı riyakar siyasət yeridən, Ermənistan hər cür yardım göstərən İran İslam Respublikası dəhlizin bərpası ilə bağlı danışıqlarda da "qırımız xətti" siyasətini açıq-aşkar bəli edir. Bölgədə sabitliyin etibarlı qaranlı, infrastrukturun yenilənməsinə xidmət edən, nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsiz hərəkəti üçün etibarlı zəmin yaradan Azərbaycanın təşəbbüslərinin gerçəkləşməsinə əngəl törədir. Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə bölgədə yeni türk birliyinin formalaşacağından qorxduğu üçün haylara Fransadan daha çox yardım edən İran bilir və bilməlidir ki, Zəngəzur dəhlizi açılacaq. Bu yolu Orta Dəhlizə böyük töhfə adlandıran Çin, Türkmənistan, Qazaxıstan, Türkiyə, Rusiya, Gürcüstan, hətta bu gün enerji böhranı yaşayan Avropanın əksər ölkələri Azərbaycana öz dəstəklərini nümayiş etdirirlər.

Fars telekanalı SNN-ə müsahibəsində Ermənistan-İran münasibətlərinin əhəmiyyətini şərh edən İran parlamentinin Milli təhlükəsizlik və xarici siyasət komitəsinin nümayəndəsi İbrahim Reza Zəngəzur dəhlizi"nin bərpası ilə regionda mümkün dəyişikliklərdən narahatlıqla bəhs edib. "Əvvəla, Ermənistan bizim dostumuz və strateji tərəfdaşımızdır. İrəvanda hansı gücdən asılı olmayaraq, biz həmişə Ermənistanla ən yaxşı münasibətləri saxlamışıq" söyləyən Reza bildirib ki, ikitərəfli görüşlərdə Zəngəzur dəhlizi məsələsi birbaşa gündəmə gətirilməməsi də, Tehran prosesi diqqətlə izləyir: "Azərbaycanın israr etdikləri həyata keçərsə, qonşularımızdan birini itirə bilərik. Bu, regional geosiyasetdə İranın milli maraqlarına birbaşa zidd olan dəyişikliyə gətirib çıxaracaq". Yəni, İslam dinində hörmətlə əməl olunan "müsləman müsləmanın dostu, qardaşıdır" müdrik kəlamını "erməni sevgisi" ilə əvəz edən Reza'nın sözlərinin izahına ehtiyac yoxdur. O, həmçinin əlavə edib ki, İran və Ermənistan həm hökumətlər səviyyəsində, həm də xalqlar arasında ticarət və sabit əlaqələri inkişaf etdirib. İrandakı erməni icması ölkənin ictimai və mədəni həyatında mühüm rol oynayır:

"Niyyə qonşularımızdan birini itirməlik?" söyləyən deputatın İslam həmrəyliyinə yanaşma tərzi elə ermənicidir.

Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə bağlı Zəngəzur (Sunik) sakinləri ilə görüşündə Azərbaycanı Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə birləşdirən yolun açılmasının vacibliyindən danışan Ermənistan prezidenti Vaqif Xaçaturyan bildirib ki, əgər biz Sünikin qapılarını açdıqsa gələcək bizə inkişaf üçün böyük imkanlar təqdim edəcək. Ermənistan da başa düşürlər ki, Zəngəzur dəhlizi Azərbaycan və Türkiyə üçün prioritetdir. Üstəlik, dəhlizin açılmasında maraqlı olan böyük güclər də var. Belə bir şəraitdə İrəvan sonsuza qədər müqavimət göstərə bilməz. Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın "sülh kəsişməsi" kimi sərəm ideyasını əhəmiyyətsiz layihə adlandıran Prezident İlham Əliyev Ermənistanın müxtəlif üsullarla vaxt uzatmağa, beynəlxalq ictimaiyyəti çaşdırmağa çalışdığını, ölkəmizə qarşı müxtəlif dairələrdə çirkin kampaniyaların aparılmasına rəvac verdiyini açıqlayıb.

Bəllidir ki, rəsmi İrəvana Qərbdən, Rusiyadan kifayət qədər təzyiq göstərilir. Belə vəziyyətdə qalan Ermənistan üçün Azərbaycanla Türkiyə etibarlı nəfəsdır. Maraqları eyni olan Azərbaycanla Türkiyə kənar qüvvələrin Cənubi Qafqaza müdaxiləsinə yol verməyəcək. Belə ki, Ermənistan destruktiv ritorikasından əl çəkməli, Zəngəzur dəhlizinin açılması üçün siyasi iradə ortaya qoymalı və kənar təsirlərdən uzaqlaşmalıdır. Prezident İlham Əliyevin dəfələrlə bildirdiyi kimi, Cənubi Qafqazda Azərbaycanın rəyi olmadan heç bir layihə reallaşdırılmaz. "Biz istəyirik ki, Cənubi Qafqazda sülh olsun, əməkdaşlıq olsun, onlar bizə mane olmasınlar. Onlar Türkiyə ilə Azərbaycan arasında coğrafi maneə kimi fəaliyyət göstərməsinlər. Zəngəzur dəhlizi açılmalıdır və açılacaqdır. Onlar bunu nə qədər tez başa düşsələr, o qədər də yaxşıdır. Biz belə vəziyyətdə qala bilmərik. Biz Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvana niyə müxtəlif, başqa yollarla getməliyik? Bizim birbaşa əlaqəmiz olmalıdır və bu əlaqə Ermənistanın suverenliyini şübhə altına qoymur" söyləyən Prezident İlham Əliyevin dünya siyasətinin aktual problemi olan "dəhliz müharibəsi"ndə də son sözün sahibi olacağına əminlik daha inandırıcıdır

Xuraman İsmayılqızı